

A TERMÉSZET

KIADJA : BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS
ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTJE
SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL :
BUDAPEST, XIV., ÁLLATKERT
TELEFON : 1-194-30

SZERKESZTI:
NADLER HERBERT
A SZÉKESFŐVÁROSI
ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERT
IGAZGATÓJA

MEGJELENIK MINDEN HÓ 15-ÉN
ELŐFIZETÉSI DIJ :
EGY ÉVRE 6 PENGŐ
FÉLÉVRE 3 PENGŐ
EGYES SZÁM ÁRA 60 FILLÉR

XXXIII. ÉVFOLYAM

4. SZÁM

1937. ÁPRILIS

»HAZA ÉRKEZETT.«

Vadás Erő felvétele.

TARTALOM :

Rapaics Raymund dr.: Cseresznye.
Wagner János dr.: Az édesvízi gyöngykagyló.
Haller László dr.: A búbosvöcsökről és különös
fészkeről.
Gaál István dr.: Mi a valóság a Szelim-barlang
mondájában?

Kermos Tivadar dr.: Vadászati tudósítás
Hercegovinából.
Rövid közlemények.
Mi újság az Állatkertben?
Dorning Henrik dr.: »Hetes«, a század kutyája.

macskáké 135; a magashegység nemes vadjából hét zergebakt, három őzbakt és egy siketfajdkakast ejtettek el.

Érdekes, hogy a vadásztársaság minden tagja köteles igazolni, hogy a dűvadat valóban irtotta.

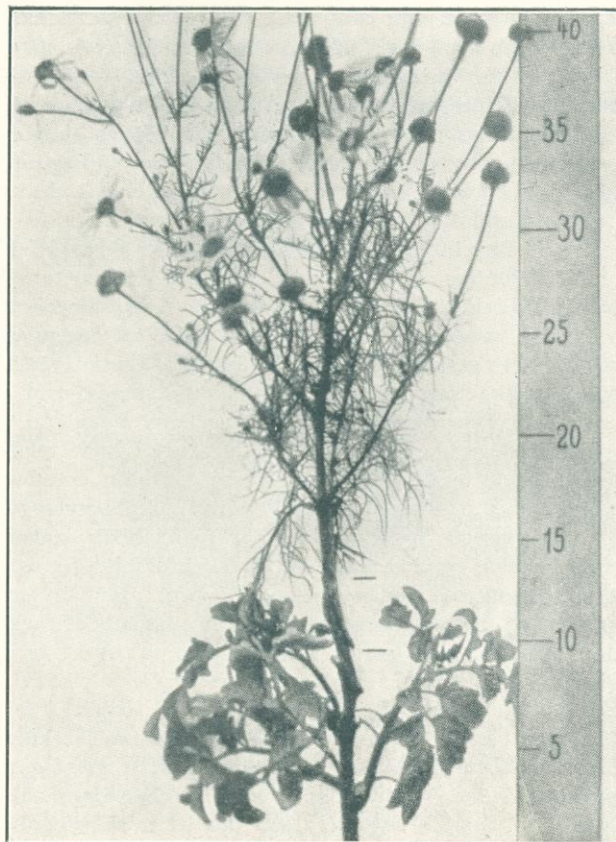
Látjuk tehát, hogy ezen a kopársága miatt vad-szegénynek vélt karsztterületen aránylag változatos és bőséges zsákmányt ígérő vadállomány van s a vadászat a mai kor színvonalán levőnek mondható. De ahhoz, hogy az ember itt a vadat felkeresse, megtalálja és el is ejtse, sok minden szükséges, amiről annak, aki csak sík vagy dimbes-dombos vidéken szokott vadászni, vajmi kevés fogalma van. A karsztvidék ördögszántásain való »séta« igen nagy gyakorlatot és szívósságot kíván. És még ez is hiábavaló, ha nincsen az embernek ehhez a területhez szokott, szárazsághoz, sziklajáráshoz edzett vizslája. Jártam már kutya nélkül napokig olyan területen, ahol valósággal hemzsegett a szirtifogoly, de véletlenül sem esett meg, hogy egy csapatot akár gyalogosan, akár lóháton felzavartunk volna.

Ha azonban megvannak hozzá a kellő feltételek, itt is igen szépen lehet vadászni, mert Hercegovina — nagyrészenek látszólagos sívársága ellenére — a figyelmes szemlélő elé annyi változatosságot és meglepő természeti szépséget tár, amennyire éppen itt valóban alig számított. Éppen ma délután is, amikor napnyugta előtt, Mostar felé tartottam, olyan lélekbe markoló, szép képet láttam, amelyet aligha fogok egyhamar elfelejteni.

A háttérben a lenyugvó nap aransugaraiban ragyogó, hókoszorúzza Prenj-hegyvonulat; fölötte, közbeeső azurkék sávval elválasztott, sötét-ólomszürke, élesen elhatárolt felhőpásztá, amelyből valahol messze ömlik a zápor, de akként, hogy átszűrődik rajta az egész derűs, szivárvánnyal ékes háttér; jobbkézfélről a Veleš-en torlódó gomolyfelhők; az előtérben, Mostar fölött a kopár sziklakarszt egyhangúsága, amelyet megkoronáz a Hum-hegy elhagyott, egykor félelmetes erődje; legelől pedig, mint előtér, a Blato smaragdzöld víztükré! Feledhetetlen látvány; leírására szegény a toll és gyenge az ecset. Az ilyet látni, sőt meglátni; az ilyet élni és átélni lehet csak.

RÖVID KÖZLEMÉNYEK

A rendszertani rokonság szerepe az oltásban. Az oltás nagyon régi kertészeti találmány, eredetét Nyugat-ázsában ugyanott kell keresnünk, ahonnan legrégibb kerti gyümölcsfajtáink származnak, s ahonnan a görögök és rómaiak tanulták. A régiek az oltásnak olyan nagy fontosságot tulajdonítottak, hogy természetvizsgálóik jelentőségét több tekintetben túlbecsülték. Minthogy a növények természetes rendszerét még nem ismerték, nem tudták, hogy a rendszertani rokonságnak milyen szerepe van az oltásban, s a legcsodálatosabb oltásokról mint közönséges kertészeti jelenségekről írtak, sőt a fajták sok tulajdonságát is az alany sajátosságából vezették le. *Plinius* például azt írja, hogy *Appius* almáit bírsre oltotta, ezért almái birsillatiak, továbbá, hogy a *vér-alma* húsa azért piros, mert fáját fekete eperfára (szederfára) oltják. A XV. és XVI. században nálunk is, Németországban is jól ismerték a *fűzalmá-t*, nálunk később magnélküli és métet — vagyis meddő — almának is nevezték, s tulajdonságainak magyarázatát a középkori *Palladius* tanításában keresték, aki azt tanította, hogy az almafa fűzfára is oltható. Most ennek az almának

Paradicsomra (*Solanum lycopersicum*) oltott egyényári aranyvirág (*Chrysanthemum annuum*) három hónappal az oltás után. *Krenke* nyomán.

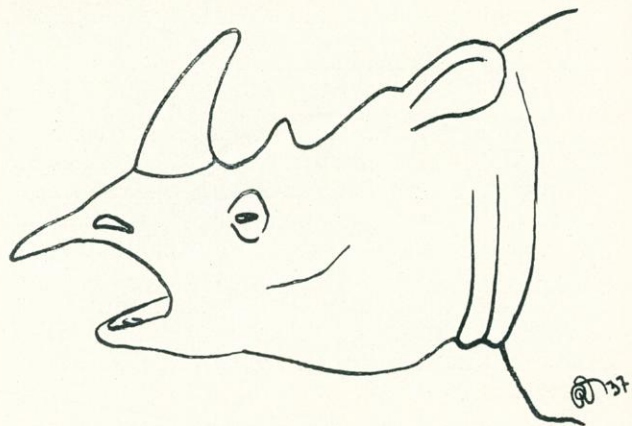
Orbai alma a hivatalos neve. Nálunk *Lippai János* a XVII. században az oltásról sok csodálatosat írt, könyvének egyik fejezete például szól »néhány mester-séges oltásokról, melyekkel a fáknak gyümölcseit változtathatni«, másik pedig, hogy »mely fát micsoda fában olthatni«. Ott írja le a német *Lauremberg* nyomán a *káposzta-almá-t*, amelynek káposztatorzsa íze onnan ered, hogy fáját káposztába oltották. Ettől azonban még a jámbor jézustársasági szerzetes is visszariad: »Én ez oltás mellett le nem teszem hitemet, de, mivel azt mondgya, hogy szemivel látta, hadgyuk reá.« A káposzta-alma a mult században Erdélyben bukkant fel, *Tamási Károly* szakszerűen is leírta, most pedig a hivatalos gyümölcsészet *Bereczki* nyomán *Tordai alma* néven ismeri. A mult században a természetes rendszer kiépítése után azt tanították, hogy az oltás lehetősége párhuzamos a rendszertani rokonsággal. Legkönnyebben olthatók ugyanannak a fajnak változatai (fajtái), kevésbbé könnyen ugyanannak a nemzetségnek fajtái, még kevésbbé könnyen, de még eléggé eredményesen ugyanannak a családnak különböző nemzetségei. Noha már a mult században is tudtak kivételeket, mert például a körtefa könnyebben oltható birsalanyra, mint a rendszertanilag hozzá közelebb álló almafára, a természetes rendszer nagy tekintélye következtében a növény-tani munkák mégis ehhez a tanításhoz ragaszkodtak. Korunkban azonban nézetünk erről a kérdéstről lényegesen kezd megváltozni. *Molisch* nálunk is közismert növényélettanában még azt tanította, hogy »különböző családokba tartozó növény-nemzetségek között eddig nem sikerült tartós oltást (ránövést) létesíteni«. Ezzel szemben *Simon* kimutatta, hogy a tojásgyümölcs (*Solanum melongena*), amelyet nálunk a piacon »pad-

licsán» néven ismernek, a tüdőparajra (*Iresine Lindenii*) oltva, szövetileg összeforr, nedvszállító szöveiteik között összeköttetés létesül. Krenke 1933-ban már tizenöt olyan eredményes oltásról számolt be, amelyben az alany és az oltóág különböző családba tartozó növényekről származik, ilyen például a bemutatott képen látható eset is, amely a paradicsom (*Solanum lycopersicum*) szárára oltott egynyári aranyvirágot (*Chrysanthemum annuum*) teljes fejlettségében mutatja, annak jeléül, hogy a szövetek összeforradása tökéletes volt. A paradicsom a burgonyafélék, az aranyvirág a fészkesek családjába tartozik, a tojásgyümölcs szintén a burgonyafélék családjának faja, s a disznóparajfélék családjától, amelybe a tüdőparaj tartozik, még sokkal nagyobb távolság választja el, mégis eredményesen olthatták rá a tojásgyümölcsöt. Mindezek alapján ma, ha a régiek csodálatos oltásainak nem is adhatunk hitelt, annyiban meg kell változtatnunk nézetünket az oltásról, hogy eredményessége elsősorban élettani s csak másodsorban rendszertani kérdés.

Rapaics R.

A kéttülkü orrszarvú (*Diceros bicornis* L.) ajaknyúlványa. A vastagbőrű, nehézkes mozgású orrszarvúnak is van egy szerve, amely az ormányhoz hasonlóan megkönnyíti a táplálék megfogását, letépését, ez a szerve rendkívül mozgékony felső ajaknyúlványa. Ez rendszerint körülbelül öt-hét centiméter hosszú függelék, amely az alsó ajkon kampós csőrszerűen mozdulatlanul pihen, de amikor valamit meg akar vele fogni, 15–20 centiméternyire nyelvyszerűen megnyúlik. Működését egyízben a budapesti állatkert fiatal orrszarvúján figyeltem meg, amikor a kerítésen keresztül a szomszédos elefánttal enyelgett.

De nemcsak ennek az afrikai fajnak, hanem az indiai orrszarvúnak (*Rhinoceros unicornis* L.), a jávai (*Rhinoceros sondaicus* Resm.) és szumátrai orrszarvúnak (*Dicerorhinus sumatrensis* Cuv.) is van ilyen csőrszerű ajaknyúlványa, amit a róla készített fényképfelvételek

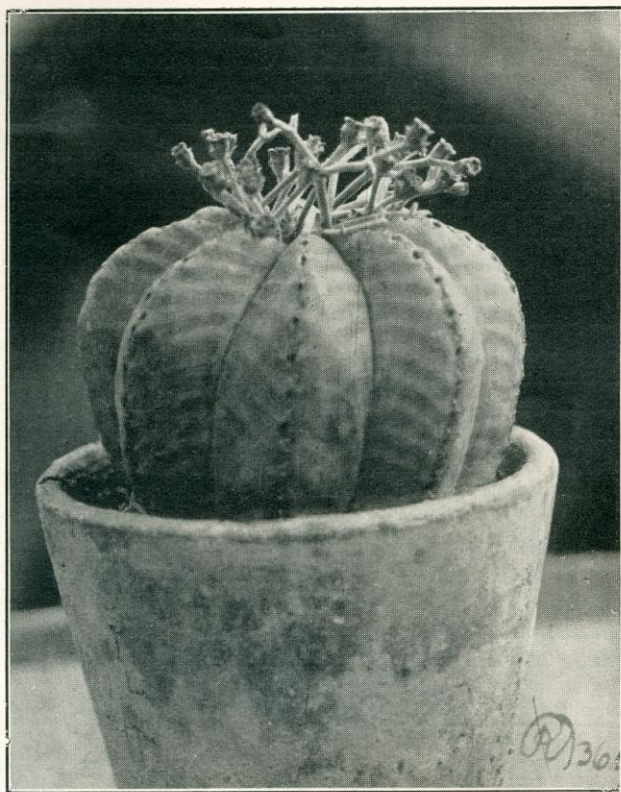

A kéttülkü orrszarvú feje a kinyújtott ajaknyúlvánnyal.

is mutatnak. A szintén afrikai elterjedésű szélesszájú orrszarvúnak (*Ceratotherium simum* Burch.) — ilyen a Nemzeti Múzeumban látható, Horthy Jenő ajándékozta ugandai példány is — nincs ilyen nyúlványa, ezért valószínűleg csak fűevő.

Pénzes Antal dr.

Miféle állat a flamingó? Amikor az ember meglátja ezeket a hosszúlábú, hosszúnyakú, rózsaszínű madarakat az állatkerti tó vízében álldogálni, önkéntelenül a gázlókhoz vagy helyesebben a gólyaszerű madarakhoz sorolja őket; a flamingókat a legtöbb külföldi és hazai szakmunka szerzője is a gólyaszerűek rendjébe osztja;

Egy afrikai kaktuszalakú fűtej (*Euphorbia meloformis*).

pedig ha szervezetét jobban megnézzük, ráeszmélünk arra, hogy ez a felfogás teljesen téves.

Lábujjai között úszóhártya van, akár a lúdféléknek; de ez még nem döntő bélyeg, mert például a lilefélékhez tartozó gulipánnak (*Recurvirostra avosetta* L.) is úszóhártyás lábujjai vannak, pedig többi rokonának úszóhártyája nincsen. Sokkal jellemzőbb, miként ezt chernelházi Chernel István a lépkedőkről (gólyaidomúak) írja: »a hátulsó lábujj épp oly alacsonyan áll, mint az előre irányultak (kivéve a flamingót)«, ellenben a lúdszerűeknek vagy fogascsőréknek »mind a négy lábujjuk megvan, de csak a három előreálló úszóhártyás, a hátulsó szabad s magasabban könyöklök ki a csüdéből, mint amazok«. Vagyis a flamingó magasabban álló hátulsó ujjával igen szépen beillik a lúdfélék rokonságába.

A csőre görbült, nem gólyaszerű, de széles, lapos, lapátszerű csőre van a kanalasgémnek (*Platalea leucorodia* L.) is, a flamingó kávéinak szélén harántul fekvő fésűs lemezek vannak, akár a lúdfélékén. Görbe csőrével, vastag nyelvvel a gyorsan mozgó halakat nem is tudja elcsípni, miként a gémfélék, hanem a lágy iszapban élő rákokat, férgeket szűrögeti ki vele, akár a ludak és kacsák.

Mindezek nem jutottak volna eszembe, ha egyszer nem hallom a hangját, amely annyira megtévesztő volt, mintha csak egy mélyhangú lúd gágogott volna mellettem.

Sok eset van a természetben, amikor az egy törzsből származó állatok a külső és belső fejlődési tényezők működése, hatása következtében alakjukat annyira megváltoztatják, hogy egy más állatcsoport tagjaihoz lesznek hasonlóak és ilyenkor csak egy-egy változatlanul megmaradt szerv adja kezünkbe a kulcsot, amellyel származásuk rejtélyét felnyithatjuk. Például a teljesen idomtalanná vált élősködő levéllábú rákokat (*Herpylobius arcticus*, *Brachiella thynni*) sokszor csak kétoldali petezacskójuk révén tudjuk a megfelelő rokonsági körbe elhelyezni.

A növényvilágban is számtalan példát tudnánk erre felhozni, amikor két különböző családba tartozó növény-faj hasonló éghajlati viszonyok között egyforma alakúvá válik. Például az északafrikai oszlopos-füftej-félék (*Euphorbia*) megszólalásig hasonlítanak az amerikai oszlopos-kaktusz-félékre (*Cereus*, *Echinocactus*), ilyenkor a helyes rokonsági kapcsolatot az előbbiek álernyős virágzata, tejnedve mutatja.

De nézzük tovább, a gólyaidomúak fiókái fiatalon gyámoltalanok, tollazatuk teljes kifejlődéséig fészek-lakók maradnak, a flamingók egy-két tojásból kikerülő fiókáit tömött szürke pehelytoll fedi, csőrük még egyenes és akárcsak a ludak, kacsák, hamarosan elhagyják a vízelárasztást megakadályozó iszap-zsombokra emlékeztető fészket, hogy a közeli iszapban táplálékot keresgéljenek.

Ha mindezekhez még hozzávesszük, hogy a flamingók megőrizték a lúdfélék társaságkedvelő ösztönét, ellenben a gólyaidomúak inkább magányosan élő madarak, akkor joggal állíthatjuk, hogy a flamingó nem a gázlók vagy gólyafélék rendjébe sorolandó, hanem a ludak legközelebbi rokonságába tartozik és nem egyéb egy hosszú-lábú, hosszúnyakú, görbecsőrű libánál.

Pénzes Antal dr.

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS ÁLLAT-
ÉS NÖVÉNYKERTJÉNEK KÖZLEMÉNYEI

Az üstökösvirág. A kosbor-félék (*Orchideae*) forró-égövi, értékes, pompás nemzetségei és fajai váltakozva virágznak pálmaházunkban. Alig van az évnek olyan hónapja, amelyben valamelyik nem gyönyörködött virágjával. Számukra külön berendezett üvegházainkban gondos kezeléssel százával neveljük őket; minden fajt igényeinek megfelelő hőmérsékleten és világosságban, deszkalapokra és cseréptalakra vagy a levegőben függve, helyezünk el. A kosbor-házak asztalait, valamint

azok alját is tisztára mosott, apró kavicsal terítjük be, amire azért van szükség, hogy a kosborok fenntartásához nélkülözhetetlen pára képződését gyakori permetezéssel mennél jobban elősegíthessük. Ezért a növények alá helyezett tálakban is állandóan vizet tartunk, de

Üstökösvirág (*Angraecum sesquipedale*) az állatkert pálmaházában. Tudományos *Angraecum* neve a madagaszkári bennszülöttek körében használt nevének ellatinosítása. Brandl Vilmos felvétele.

oly módon, hogy a növények ne álljanak vízben; a tál közepére megfordított virágcserepet állítunk és erre helyezzük a növényt. A kosbor-félék egész környezetében a legnagyobb tisztaságra ügyelünk, mert az erősen nedves levegőben könnyen kaphatnak betegségeket. Szemmel tartjuk növényeinket abban a tekintetben is, hogy melyiknek mikor következik el pihenési időszaka, amely mindig a virágzást követi. A pihenő növényeket külön csoportba rakjuk és a pihenési időben egyáltalában nem öntözzük, hat-nyolc hétig az üvegház párája is elég nedvesség számukra.

Ennek a körülményes, szakszerű gondozásnak az eredménye, hogy a szervezete és színe miatt egyik legérdekesebb forróégövi kosbor, az üstökösvirág (*Angraecum sesquipedale*) ezidén ismét virágzott. Mesés szépségű, halványzölden árnyalt, fehér virágai — miként a képen is látható — hosszan elnyúló sarkantyúikkal az üstököshöz hasonlóak. A Madagaszkár szigetén honos, fán lakó növény lassú növesű, sötétzöld levelei borszerűen kemények. Szárának alján nyolctíz irónvastagságú léggyökere mereven hajlik szét. Gondozása olyan, mint a többi forróégövi kosboré, párát és nagy meleget kíván. Ültetéséhez páfránygyökeret és tőzegmohát használunk. Gyakori átültetést